

Interesujące obserwacje dotyczące ekologii zagłębka bruzdkowanego *Rhysodes sulcatus* (FABRICIUS, 1787) (Coleoptera: Rhysodidae) z możliwością ich praktycznego wykorzystania

Interesting observations regarding ecology of *Rhysodes sulcatus* (FABRICIUS, 1787)
(Coleoptera: Rhysodidae) with the possibility of their practical use

Jan TATUR-DYTKOWSKI

Wąwozowa 4/17, 02-796 Warszawa; e-mail: tatur.dytkowski@gmail.com

KEY WORDS: wrinkled bark beetles, faunistics, protection, monitoring, Eastern Poland.

Rhysodes sulcatus to chrząszcz rzadko i przeważnie pojedynczo spotykany. Jest to wynikiem jego preferencji ekologicznych oraz stosunkowo skrytego trybu życia. Znany jest z rozproszonych, nielicznych stanowisk, przeważnie w lasach o charakterze reliktowym. Objęty jest ochroną ścisłą, zarówno na mocy prawa krajowego, jak i unijnego – wymieniony w II załączniku Dyrektywy Siedliskowej. Umieszczony został także w Polskiej czerwonej księdze zwierząt (SIENKIEWICZ 2004) oraz w Czerwonej liście IUCN z kategoriami EN – zagrożony. Niegdyś rozmieszczony był szeroko w Europie, obecnie w wyniku intensywnej gospodarki leśnej i wrażliwości na zmiany w środowisku z wielu krajów zniknął zupełnie. Dotychczas wykazywany był z Puszczy Białowieskiej, Lasów Suchedniowskich, Strzeleckich, Gór Świętokrzyskich, Roztocza, Górnego Śląska, Puszczy Sandomierskiej, Pogórza Przemyskiego, Beskidu Żywieckiego, Beskidu Niskiego i Bieszczadów (SIENKIEWICZ 2012, OLBRYCHT i in. 2015).

Omawiany gatunek obserwowałem we wschodniej i południowo-wschodniej części kraju:

- Beskid Niski: Góry Iwelskie, EV49 Zboiska vic., 22 V 2016, 1 ex., buczyna karpacka, w locie, obs. J. TATUR-DYTKOWSKI.
- Bieszczady: FV15 Zatwarnica, Dolina Rzeki, 9 VI 2013, 1 ex., buczyna karpacka, w locie, obs. J. TATUR-DYTKOWSKI.
- Puszcza Białowieska: FD94 Białowieski Park Narodowy, 28 VII 2010, 1 ex., grąd, pod obłuznioną korą leżącej topoli osiki *Populus tremula* L.; FD94 Droga Browska, 30 V 2014, 1 ex., pod korą leżącego świerka *Picea abies* (L.) H. KARST;

FD84 rezerwat krajobrazowy im. prof. Władysława SZAFERA, ścieżka „Puszczańskie Drzewa”, grąd, 19 V 2017, 16 exx., po zmroku, na pniu kilkusetletniego, powalonego dębu szypułkowego *Quercus robur* L. (Ryc. 1), obs. J. TATUR-DYTKOWSKI.

Ryc. 1. Wiatrował kilkusetletniego dębu szypułkowego *Quercus robur* L. w Puszczy Białowieskiej – mikrosiedlisko *Rhysodes sulcatus*.

Fig. 1. A windfall of a centuries-old common oak *Quercus robur* L. in Białowieża Primeval Forest – a microhabitat of *Rhysodes sulcatus*.

Stanowisko w Puszczy Białowieskiej, na którym prowadziłem obserwacje nocne, zlokalizowane jest przy ścieżce edukacyjnej. Pomimo ochrony rezerwatu i znaczących walorów przyrodniczych, w ostatnich latach wiele wiekowych dębów, klonów oraz świerków została na tym szlaku wycięta.

Pień starego wiatrowału dębu, po którym stosunkowo powoli przemieszczały się imagines, prawdopodobnie celem złożenia jaj, cechowało duże zawilgocenie. Na znacznej powierzchni, po której poruszały się chrząszcze, pozbawiony był korowiny, natomiast nieliczne jej pozostałości luźno przylegały do drzewa. Na całej długości porośnięty był śluzowcami, na których żerowały *Agathidium mandibulare* STURM (Coleoptera: Leiodidae). Obserwacje zagłębka bruzdkowanego dotyczą przeważnie pojedynczych osobników, zaś odnotowanie liczby większej, niż dziesięciu aktywnych chrząszczy na jednym drzewie należy do rzadkości. Wyniki monitoringu przeprowadzonego w Puszczy Białowieskiej wskazują na niezadowalający stan zachowania populacji gatunku (SIENKIEWICZ i in. 2012). Moje obserwacje na tym terenie na przestrzeni dekady wskazują, że populacja ta się utrzymuje co najmniej w stanie zadowalającym (FV – stan właściwy). Określanie jej stanu w oparciu wyłącznie o metodę poszukiwań podkorowych, bazując tylko na obserwacjach dziennych oraz na danych z zaproponowanych pułapek barierowych może dawać wynik niepełny. Celem oszacowania lokalnej populacji omawianego gatunku na danym stanowisku warto rozważyć wprowadzenie wiosennych kontroli (kwiecień-maj) w trakcie względnie ciepłych nocy, w kilkudniowych interwałach. Poszukiwania takie powinny trwać od zapadnięcia zmroku najpóźniej do północy, kiedy chrząszcze są aktywne. Przedmiotem poszukiwań powinny być stare, leżące drzewa, zarówno liściaste, jak i iglaste o znacznym stopniu rozkładu i zawilgocenia. Korowina nie przylega do takich pni, a wręcz częściowo od nich odstaje lub odpada. Należy tu podkreślić, iż zrywanie kory niszczy kryjówki i tym samym zmniejsza ilość mikrosiedlisk gatunków, prowadzących nocny tryb życia oraz wielu cennych taksonów o różnym statusie ochrony. Daje przy tym rezultaty nie odzwierciedlające rzeczywistego stanu populacji, gdyż chrząszcze przeważnie siedzą w ukryciu pojedynczo. Ponadto nawet ostrożne oderwanie niewielkiego płata korowiny często jest równoznaczne z jej osunięciem ze znacznej powierzchni lub z całości pnia. Metodą równie inwazyjną, jak i czasochłonną jest poszukiwanie imagines w drewnie.

Puszcza Karpacka od lat jest obiektem intensywnej gospodarki leśnej, prowadzonej tu od XIX w. (KLUB 2016). Praktyka usuwania martwych pni ze stanowisk, gdzie gatunek jeszcze niedawno był wykazywany w Beskidzie Niskim – obszar Natura 2000 Ostoja Jaśliska, najpewniej przyczyniła się do niepotwierdzenia występowania *R. sulcatus* w trakcie jego monitoringu (SIENKIEWICZ 2012). Dlatego warte rozważenia jest objęcie ochroną starego, rozległego drzewostanu bukowo-jodłowego w Górach Iwelskich

(Ryc. 2), gdzie stwierdzono obecność gatunku. Wspomniany kompleks leśny, rozciągający się na terenie wzniesień między dolinami Jasiołki na wschodzie i Iwelki na zachodzie, jest silnie eksploatowany, przy czym martwych jodeł oraz buków do naturalnego rozkładu się nie pozostawia.

Ryc. 2. Drzewostan w Górach Iwelskich (Beskid Niski), gdzie stwierdzono występowanie *Rhysodes sulcatus*.

Fig. 2. Tree stand in Iwelskie Mts. (Lower Beskid Mts.), where *Rhysodes sulcatus* has been observed.

Dziękuję prof. dr. hab. Jerzemu M. GUTOWSKIEMU za umożliwienie obserwacji w Białowieskim Parku Narodowym.

PIŚMIENNICTWO

- KLUB P. 2016. Potrzeba ochrony rezerwatowej Puszczy Karpackiej w 15 nadleśnictwach południowo wschodniej Polski. *Przegląd Przyrodniczy*, **27** (4): 65-81.
- OLBRYCHT T., MELKE A., KUBERSKI Ł. 2015. Występowanie *Rhysodes sulcatus* (Fabricius 1787) i *Boros schneideri* (Panzer 1796) Coleoptera w obszarach Natura 2000 „Bieszczady” (część wschodnia) i „Moczały”. *Roczniki Bieszczadzkie*, **23**: 189-197.
- SIENKIEWICZ P. 2004. *Rhysodes sulcatus* (FABRICIUS, 1787) – zagłębek bruzdkowany. (ss. 91-92) [W:] Z. GŁOWACIŃSKI, J. NOWACKI (red.): *Polska Czerwona Księga Zwierząt – Bezkręgowce*. IOP PAN, Kraków/AR w Poznaniu.
- SIENKIEWICZ P. 2012. Zagłębek bruzdkowany *Rhysodes sulcatus* (FABRICIUS, 1787). (ss. 400-418) [W:] M. MAKOMASKA-JUCHIEWICZ, P. BARAN (red.): *Monitoring gatunków zwierząt – Przewodnik metodyczny – Część druga*. Biblioteka Monitoringu Środowiska, GIOŚ, Warszawa.
- SIENKIEWICZ P., BUCHHOLZ L., MACIEJEWSKI Z., SUĆKO K., SZAFRANIEC S. 2012. Zagłębek bruzdkowany *Rhysodes sulcatus*. *Monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000*. Wyniki monitoringu, aktualizacja 2012.04.18, GIOŚ. http://siedliska.gios.gov.pl/images/pliki_pdf/wyniki/2009-2011/dla_zwierzat/Zagbek-bruzdkowany-Rhysodes-sulcatus.pdf (dostęp 2020.08.2)

Wpłynęło: 12 sierpnia 2020
Zaakceptowano: 16 kwietnia 2021